

УДК 371.315.6:51

Андрій Зельницький,
кандидат педагогічних наук, професор
Національний університет оборони України, м. Київ
<https://orcid.org/0000-0002-3910-7329>
DOI: 10.33099/2617-1775/2023-02/73-88

МОНІТОРИНГ СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ ТА ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ І ПРАКТИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

У статті розглянуто тенденції подальшого удосконалення системи забезпечення якості вищої військової освіти та освітньої діяльності як оригінального об'єкту з виразними властивостями самоорганізації, саморозвитку й синергетичним ефектом на основі впровадження в педагогічну практику сучасних методів моніторингу з метою підвищення ефективності підготовки здобувачів освіти у вищих військових навчальних закладах та військових навчальних підрозділах закладів вищої освіти (ВВНЗ).

Ключові слова: військова освіта; якість освіти; забезпечення якості освіти; результати навчання; компетентність; моніторинг.

Постановка проблеми. Забезпечення якості вищої освіти (ЗЯВО) як системного утворення потребує практичного впровадження принципово нових підходів щодо її удосконалення, де однією з важливих проблем вважається оптимізація управлінської діяльності. Традиційні підходи до управління подібними системами з наданням переваги заходам періодичного контролю якості освіти та освітньої діяльності, виявилися не дієвими щодо оперативного та комплексного реагування на зміни, які відбуваються в зовнішньому та внутрішньому освітньому середовищах. Отже актуальною на теперішній час постає проблема розроблення і впровадження в педагогічну практику нових підходів, які б дозволяли здійснювати гнучке управління процесом підготовки військових фахівців на основі супровідного оцінювання, аналізу, коригування та прогнозування. У сучасній педагогічній науці така система дій визначається як моніторинг.

Створення цілісної системи моніторингу забезпечення якості вищої військової освіти дозволить постійно аналізувати її поточний стан, виявляти нагальні проблеми, своєчасно та оперативно на них реагувати, прогнозувати перспективи подальшого розвитку освіти, оцінювати ефективність прийнятих управлінських рішень, сприяти більш ефективній підготовці, перепідготовці та підвищенню кваліфікації здобувачів освіти, наукових та науково-педагогічних працівників.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Загальним проблемам забезпечення якості вищої освіти та освітньої діяльності присвячені наукові праці вчених-педагогів та психологів В. Андрущенко, І. Бабина, В. Беспалька, С. Гончаренка, О. Євсюкова, В. Кальней, В. Кременя, Н. Кузьміної, В. Лугового, Т. Лукіної, Л. Одерія, О. Овчарука, О. Отича, О. Ніколаєнка, Т. Рогової, D. Green, L. Harvey, J. Parri та ін. Щодо моніторингу системи

забезпечення якості вищої військової освіти – наукові праці А. Вітченка, А. Кучерявого, В. Медведєва, В. Мірненка, М. Нещадима, Л. Олійника, В. Осьодла, Б. Семона, Ю. Пунди, В. Рахманова, Ю. Репіли, В. Рижикова, В. Телелима, П. Щипанського та ін. Проведення аналізу досліджень і публікацій згаданих авторів значною мірою сприяло розробленню інноваційних підходів до вирішення проблеми управління процесом забезпечення якості військової освіти та освітньої діяльності із застосуванням сучасних методів моніторингу, експертного опитування та кількісного оцінювання отриманих результатів.

Мета. Виявити тенденції щодо подальшого розвитку системи забезпечення якості вищої військової освіти у контексті еволюції поглядів на проблему моніторингу освітньої діяльності ВВНЗ.

Методи дослідження. Дослідження проведене із застосуванням таких теоретичних методів: системний підхід, системний аналіз, індукція та дедукція, порівняння, класифікація, узагальнення й систематизація.

Виклад основного матеріалу. Проблема забезпечення якості освіти та освітньої діяльності ВВНЗ значно актуалізувалася на теперішній час у зв'язку з перманентним нарощуванням інтенсивності впливу змінюваних у просторі й часі чинників зовнішнього і внутрішнього середовищ, зокрема:

реалізацією стратегічного курсу на інтеграцію України в європейський політичний, економічний, безпековий, правовий, освітній простори, набуття повноправного членства в Європейському Союзі та в Організації євроатлантичного договору;

суттєвими змінами у національній законодавчій базі щодо вищої освіти;

необхідністю реформування та розвитку Збройних Сил України з урахуванням сучасних поглядів на застосування військових формувань у збройних конфліктах та сучасного досвіду ведення бойових дій на сході України;

формуванням нової ідеології стандартів вищої військової освіти на основі компетентнісного, міждисциплінарного підходів, впровадження в освітній процес інноваційних та інформаційно-комунікаційних технологій, супровідного моніторингу якості освітньої діяльності, індивідуалізації навчання;

демократизацією освітнього процесу у ВВНЗ тощо.

Зазначені фактори потребують системного розгляду проблеми забезпечення якості освіти та освітньої діяльності ВВНЗ, у тому числі – дослідження причин відхилення результатів навчання від вітчизняних стандартів освіти та освітніх стандартів НАТО. З-поміж таких причин, представлених у Концепції трансформації системи військової освіти, на особливу увагу в даному контексті заслуговують такі з них [1]:

використання застарілих підходів та принципів під час формування структури та змісту військової освіти, недосконалий процес прогнозування її розвитку;

відсутність міжвідомчої координації під час підготовки військових фахівців у складових сил оборони, централізованої підготовки офіцерського складу оперативного та стратегічного рівнів військової освіти;

неповна відповідність змісту військової освіти сучасному досвіду бойової та оперативної підготовки військ (сил), їх застосуванню у війнах, локальних конфліктах, антитерористичних і міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки та стандартам держав-членів НАТО;

повільне впровадження сучасних інформаційних, інформаційно-комунікаційних, інтерактивних, особистісно-орієнтованих освітніх технологій і технологій дистанційного навчання, зокрема в рамках виконання Програми НАТО “Удосконалення військової освіти” (DEEP);

недостатній рівень підготовки науково-педагогічних (педагогічних) працівників ВВНЗ та інструкторів щодо викладання за освітніми програмами відповідно до потреб інтеграції в НАТО;

недієва система відповідальності замовників, стейкхолдерів, військових навчальних закладів за якість підготовки військових фахівців, реалізацію законодавчо закріплених вимог щодо внутрішнього та зовнішнього забезпечення і гарантування якості освіти та освітньої діяльності;

недостатнє забезпечення освітнього процесу новими, сучасними зразками озброєння і військової техніки, тренажерами, навчально-тренувальними системами, комплексами, лабораторіями, центрами моделювання тощо;

недостатній рівень співпраці між українськими військовими навчальними закладами та військовими навчальними закладами держав - членів НАТО.

Такий стан військової освіти потребує структурного та змістового вдосконалення основних її складових і, по-перше – приведення певних педагогічних категорій, об’єднаних спільною ознакою, у відповідність до сучасних запитів педагогічної науки. При цьому доцільно скористатися такими принципами:

уточнення змісту нормативно визначених понять;

введення у науковий обіг нормативно невизначених понять;

адаптація змісту загальноосвітніх понять до специфіки військової освіти;

забезпечення взаємосумісності (гармонізації) понять, застосовуваних у вітчизняній нормативно-правовій базі зі стандартами країн-членів НАТО.

До основних понять у даному дослідженні віднесено такі: військова освіта, якість освіти, забезпечення та гарантування якості військової освіти, результати навчання, моніторинг, компетентність.

Військова освіта є спеціалізованою складовою системи державної освіти і передбачає засвоєння освітньої програми з військової підготовки з метою набуття комплексу професійних компетентностей, формування та розвитку індивідуальних здібностей особи і поглибленого оволодіння військовою спеціалізацією та здобувається одночасно з середньою, професійною (професійно-технічною), фаховою передвищою чи вищою освітою [2].

Якість освіти у новій редакції Закону України “Про вищу освіту” визначено як – “...відповідність умов провадження освітньої діяльності та результатів навчання вимогам законодавства та стандартам вищої освіти, професійним та/або міжнародним стандартам (за наявності), а також потребам заінтересованих сторін і суспільства, що забезпечується шляхом здійснення процедур внутрішнього та зовнішнього забезпечення якості” [3].

Забезпечення якості військової освіти – поняття, яке в нормативно-правових актах не визначене. На нашу думку – це процес створення центральними органами виконавчої влади, органами управління військовою освітою, закладами (структурами) військової світи та іншими зацікавленими сторонами надійних умов для здійснення ефективної освітньої діяльності і постійного її підтримання у належному стані з метою гарантованого досягнення здобувачами освіти запланованих результатів навчання, сформованості визначених компетентностей, інших професійно важливих якостей та ціннісних орієнтацій” [4, с.6]. Дотичними до даного поняття є: “гарантування”, “результати навчання”, “компетентність”, що мають бути адаптовані до особливостей військової освіти, а отже потребують проведення відповідного дефінітивного аналізу.

Гарантування якості військової освіти – поняття, яке в нормативно-правових актах не визначене. Розглядається нами як порука та відповідальність органів управління військовою освітою та закладів (структур) військової світи за виконання ними державного замовлення на підготовку військових фахівців з досягненням запланованих результатів навчання (сформованості визначених компетентностей), здобуттям відповідних рівнів військової освіти (тактичного, оперативного, стратегічного) у визначені терміни та формуванням у здобувачів освіти необхідних спроможностей щодо ефективного виконання ними службово-бойових функцій на посадах призначення у військах (силах) в умовах мирного часу і воєнного стану [4, с.6]. Гарантування якості освіти є пріоритетною проблемою Болонського процесу та основою створення європейського освітнього простору. На сьогоднішній день в Європі функціонує мережа з гарантування якості у вищій освіті – ENQA, де розробляються єдині стандарти, методики та рекомендації.

Результати навчання – це знання, уміння, навички, способи мислення, погляди, цінності, інші особисті якості, які можна ідентифікувати, спланувати, оцінити і виміряти та які особа здатна продемонструвати після завершення освітньої програми або окремих освітніх компонентів [3].

Компетентність здобувача військової освіти – це показник якості його підготовки як систематично підтверджувана ним здатність до постійного самовдосконалення й самоосвіти та готовність до виконання функціональних обов’язків на посаді призначення у військах (силах) в умовах мирного часу та в особливий період на основі творчого застосування здобутих знань, сформованих навичок та умінь, інших професійно важливих якостей і ціннісних орієнтацій відповідно до вимог вітчизняних, міжнародних стандартів освіти та стандартів НАТО (в основу поняття покладено удосконалене його визначення представлене у джерелі [4, с.6].

Моніторинг – складова системи управління якістю вищої військової світи та освітньої діяльності, основними елементами якої є систематичне збирання, оброблення, аналізування, оцінювання, зберігання й оприлюднення інформації про стан освітнього процесу з метою встановлення відповідності отриманих даних освітнім стандартам, постійного удосконалення освітньої діяльності та прогнозування подальшого розвитку військової освіти [4, с.6-7]. Представлені

визначення понять склали підґрунтя для подальшого розгляду об'єкта дослідження – системи забезпечення якості вищої військової освіти та освітньої діяльності ВВНЗ, структуру якої наведено на рис. 1.

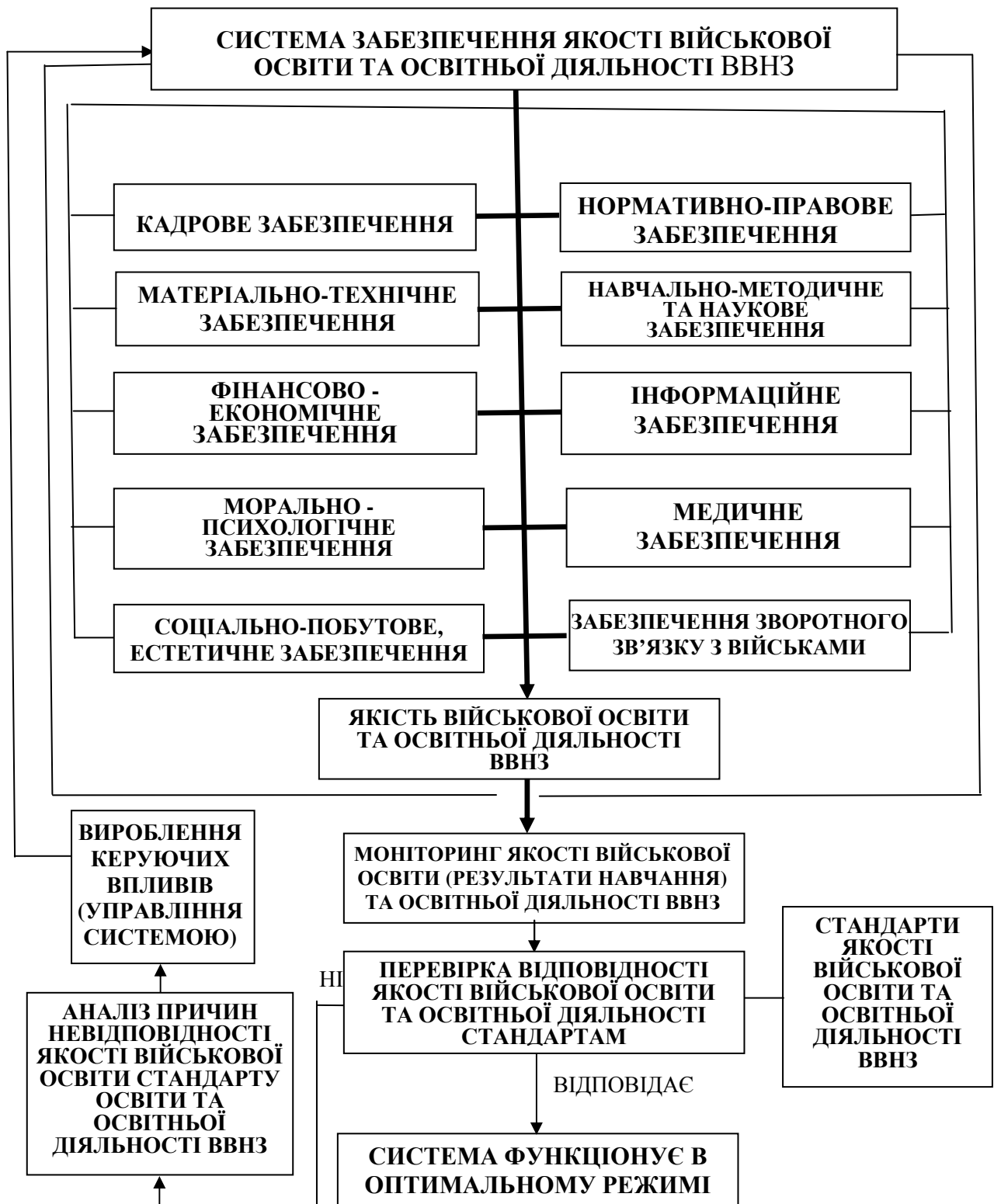

Рис. 1. Система забезпечення та управління якістю військової освіти і освітньої діяльності ВВНЗ

Варто зазначити, що у розробленій системі ЗЯВО представлено управлінську компоненту, що базується на аналізі результатів моніторингу забезпечення якості військової освіти (результатів навчання) та освітньої діяльності ВВНЗ із наступною перевіркою цих результатів на предмет їх відповідності стандартам освіти або невідповідності (у разі відхилень від стандарту), що сприяє виробленню і впровадженню аргументованих управлінських рішень, адекватних отриманим результатам.

Отже моніторинг є складовою системи управління якістю вищої військової освіти та освітньої діяльності й водночас – предметом даного дослідження. Основним функціями моніторингу є:

інформаційно-аналітична – накопичення, аналіз і поширення серед відповідних суб'єктів освітнього процесу інформації про всебічне забезпечення якості військової освіти та освітньої діяльності ВВНЗ;

контрольно-оцінна – здійснення перманентного контролю функціонування системи забезпечення якості військової освіти та освітньої діяльності ВВНЗ і кількісного оцінювання прояву відповідних критеріїв даної системи в освітньому процесі;

діагностична – встановлення та вивчення ознак, які характеризують недоліки системи забезпечення якості військової освіти та освітньої діяльності ВВНЗ для передбачення можливих відхилень функціонування системи від заданих параметрів (визначених стандартів);

зворотного зв'язку з військами (силами) – отримання результатів зовнішнього оцінювання діяльності випускників на первинних посадах у військах (силах) з наступним їх аналізуванням у ВВНЗ;

коригувальна – розроблення пропозицій щодо оперативного внесення відповідних змін у систему забезпечення якості військової освіти та освітньої діяльності ВВНЗ;

управлінська – вироблення, ухвалення і впровадження обґрунтованих керуючих впливів на відповідні складові системи військової освіти та їх взаємозв'язки на основі аналізу отриманої інформації за результатами проведення моніторингових досліджень та інформації, отриманої з інших джерел;

прогностична – передбачення подальшого розвитку системи військової освіти та прогнозування очікуваних від цього наслідків.

Наведені функції слугують основою визначення основних завдань моніторингу, які здебільшого є універсальними для оцінювання якості освітніх систем. З урахуванням особливостей функціонування системи військової освіти до основних завдань моніторингу варто віднести такі:

неперервне спостереження за станом якості освіти і освітньої діяльності ВВНЗ та отримання оперативної інформації;

своєчасне виявлення змін, що відбуваються в системі підготовки військових фахівців;

попередження негативних чинників в системі підготовки військових фахівців;

оцінювання якості освіти (результатів навчання), освітньої діяльності у ВВНЗ та їх ресурсного забезпечення;

коригування освітнього процесу у ВВНЗ на основі аналізу результатів зворотних зв'язків щодо якості освіти та освітньої діяльності.

прогнозування розвитку інноваційних тенденцій в системі військової освіти;

Зазначені завдання реалізуються суб'єктами моніторингу забезпечення якості вищої військової освіти та освітньої діяльності ВВНЗ – органами управління освітою, стейкхолдерами та учасниками освітнього процесу (науковими та науково-педагогічними працівниками, слухачами, курсантами, студентами) [5, с.20-22, 40].

Представлені функції та завдання склали основу для будови відповідної структурно-функціональної моделі моніторингу (рис. 2):

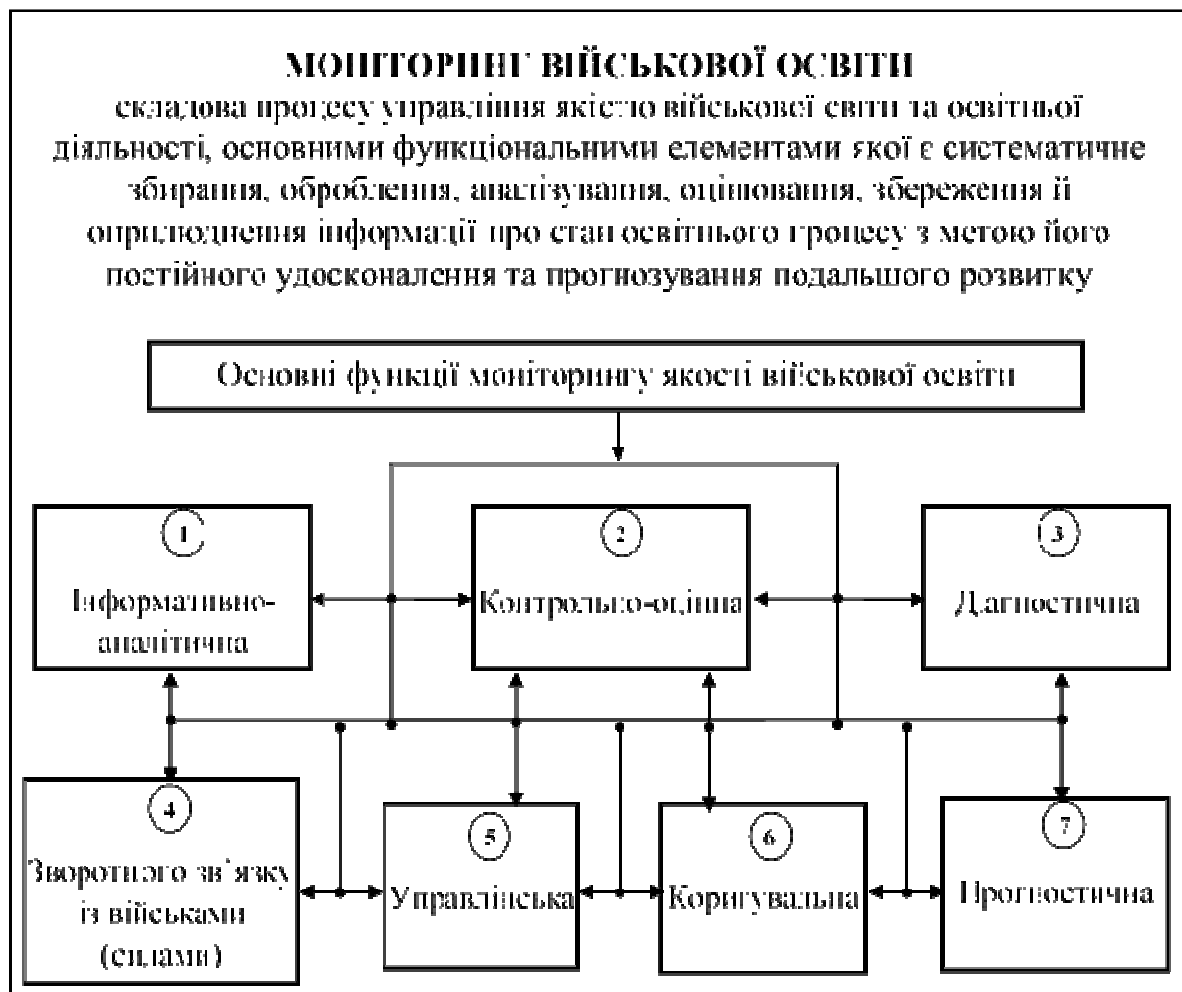

Рис. 2. Структурно-функціональна модель моніторингу системи забезпечення якості військової освіти та освітньої діяльності

Впровадження розробленої моделі в педагогічну практику передбачає таку послідовність дій:

формування творчого колективу з числа фахівців, які мають досвід педагогічної, управлінської діяльності в системі вищої військової освіти;

розроблення організаційно-методичних засад моніторингових досліджень

(основні функції, завдання, принципи організації, основні напрями діяльності, структура та організація роботи, ресурсне та інформаційне забезпечення);

розроблення науково-методичного забезпечення моніторингових досліджень (концептуальні засади розвитку системи військової освіти, тенденції, напрями і шляхи її подальшого вдосконалення з урахуванням національного та світового досвіду функціонування освітніх систем);

визначення загроз, суперечностей, ризиків розвитку системи підготовки військових фахівців;

визначення складу об'єктів (суб'єктів) моніторингу та розроблення методик прийняття відповідних управлінських рішень щодо удосконалення об'єктів і оптимізації діяльності суб'єктів на основі діагностування стану та функціонування системи підготовки військових фахівців);

формування бази даних, розроблення механізмів її отримання, зберігання та постійного поповнення;

аналіз результатів моніторингу та доведення отриманих результатів до суб'єктів у частині, що їх стосується;

супровід прийнятих управлінських рішень, аналіз їх впливу на підвищення ефективності функціонування системи підготовки військових фахівців.

Щодо методів проведення моніторингу, то основними з них слід вважати такі:

опитування (анкетування, інтерв'ювання); тестування; спостереження за освітнім процесом та освітньою діяльністю у закладах освіти; фокус-група; аналіз документації закладів освіти; аналіз статистичних даних про стан системи освіти за встановленими формами звітності та інші.

Моніторинг може проводитися у таких формах: безпосереднього одержання інформації від учасників дослідження (за допомогою спостереження, інтерв'ювання тощо); опосередкованого одержання інформації від учасників дослідження (у письмовій та/або електронній формі, із залученням експертів тощо); одержання інформації без залучення учасників дослідження (за допомогою вивчення документації, статистичної або оперативної інформації тощо) [6].

При вирішенні проблеми щодо моніторингу системи забезпечення якості військової освіти та освітньої діяльності використовувалися переважно методи опитування (анкетування, інтерв'ювання) за вже апробованим алгоритмом із застосуванням спеціально розроблених експертною групою опитувальників [7, с. 81-85]. До складу експертної групи залучалися представники замовників на підготовку військових фахівців, делеговані представники слухацьких (курсантських) і педагогічних колективів та інші учасники освітнього процесу, представники незалежних структур оцінювання, які зацікавлені в отриманні об'єктивних результатів.

Опитувальники заповнюються учасниками освітнього процесу, іншими задіяними особами, кількісний і якісний склад яких відповідає вимогам репрезентативної вибірки, що з визначеною і заздалегідь розрахованою експертами похибкою відтворює характеристики генеральної сукупності. Заповненню опитувальників передують колективне обговорення членами експертної групи (під керівництвом менеджера) структури системи

забезпечення якості освіти та освітньої діяльності із внесенням певних пропозицій від експертів, особливо що стосується відповідності змісту кожного з показників оптимальності обсягів наповнення (первинне корегування). Чим ретельніше розроблено методіку моніторингу та повніше враховані характеристики, тим успішнішим може бути управління системою забезпечення якості освіти та освітньої діяльності. Подібна гіпотеза відображена в методології *TQM (Total Quality Management)* як комплексній системі, орієнтованій на постійне поліпшення якості й мінімізацію витрат, яка базується на основоположному принципі “поліпшенню немає меж” і характеризується спеціальним поняттям – “постійне поліпшення якості” (*quality improvement*).

Слід зауважити, що система забезпечення та управління якістю військової освіти і освітньої діяльності ВВНЗ містить низку різних видів забезпечення. Одні з них більшою мірою стосуються забезпечення саме якості освіти, інші – якості освітньої діяльності, що знаходить відображення у підходах до розроблення структури і змісту опитувальників. Розглянемо один з таких підходів, що стосується забезпечення якості вищої військової освіти, а саме – сформованості в тих, хто навчається, інформаційно-комунікаційної компетентності (далі – ІКК).

Пріоритетність саме такого вибору обумовлена тенденціями світової глобалізації, підвищенням ролі інформатизації і комунікації в житті людини, суспільства, держави та її структур. Як наслідок – виникла потреба у підготовці фахівців за абсолютною більшістю спеціальностей в усіх галузях знань, у тому числі – у підготовці військових фахівців, спроможних орієнтуватися в інформаційних потоках, здатних знаходити, сприймати, аналізувати, зберігати та використовувати отриману інформацію у професійній діяльності, що й відображає сутність ІКК. У зв'язку з цим постала проблема щодо розроблення змісту й структури інформаційно-комунікаційної компетентності та наукових підходів до визначення рівня її сформованості в системі військової освіти. До вирішення зазначеної проблеми залучалися найбільш компетентні фахівці ВВНЗ у галузі воєнної педагогіки. В основу їхньої діяльності було покладено використання методу експертних оцінок, що знайшло своє відображення у розробленому опитувальнику із самооцінювання курсантами-старшокурсниками ВВНЗ рівня сформованості в них інформаційно-комунікаційної компетентності (табл. 1).

Для проведення у закладі військової освіти відповідних процедур вимірювання та оцінювання рівня сформованості визначених компетентностей застосовувалися основні принципи теорії кваліметрії (квалі – якість, метрео – вимірювати), алгоритм яких апробований і представлений у відповідних літературних джерелах. При цьому кожна з компетентностей диференційована на певні критерії, які підлягають оцінюванню з урахуванням визначених експертами коефіцієнтів вагомості [7, с.158-240].

У таблиці наведено, як приклад, результати сформованості ІКК на індивідуальному рівні і на рівні навчальної групи, що є підсумком обробки даних індивідуальних опитувальників.

В основу оцінювання ступеня сформованості ІКК на індивідуальному рівні покладено застосування чотирибальної шкали із ціною поділки у 0,25 бали – $\begin{matrix} 2 & 3 & 4 & 5 \\ \text{||||} & \text{||||} & \text{||||} & \text{||} \end{matrix}$, що спрощує процедуру вимірювання прояву кожного з критеріїв (шляхом проставлення здобувачем освіти вертикальної риски у відповідному місці шкали) та оцінювання ІКК у цілому, де найвищий бал “5” свідчить про еталонний прояв показника, найнижчий бал – “2” – що показник зовсім не проявився. Решта – відповідно.

Таблиця 1

Результати самооцінювання курсантами-старшокурсником ВВНЗ рівня сформованості в них інформаційно-комунікаційної компетентності

№ з/п	Перелік професійно-важливих якостей (ПВЯ) в межах інформаційно-комунікаційної компетентності (здатність):	Індивідуальна шкала оцінювання	Результати оцінювання в групі	
			(серед. бал)	(%)
1	2	3	4	5
1	Вільно спілкуватися державною мовою відповідно до норм сучасної літературної мови, мислити українською	$\text{ } \text{ } \text{ } \text{ }$	4,00	80,0
2	Ясно, чітко, системно, аргументовано та переконливо висловлювати власну думку	$\text{ } \text{ } \text{ } \text{ }$	3,75	75,0
3	Терпимо сприймати іншу точку зору, що не збігається з особистою (толерантність)	$\text{ } \text{ } \text{ } \text{ }$	4,25	85,0
4	Легко вступати в контакт з іншими особами	$\text{ } \text{ } \text{ } \text{ }$	4,50	90,0
5	Уникати конфліктів, розв’язувати їх	$\text{ } \text{ } \text{ } \text{ }$	4,25	85,0
6	Користуватися ПК в інтересах служби	$\text{ } \text{ } \text{ } \text{ }$	4,50	90,0
7	Володіти іноземною (англійською) мовою:	$\text{ } \text{ } \text{ } \text{ }$	3,19	63,8
	7.1. говоріння	$\text{ } \text{ } \text{ } \text{ }$	3,00	60,0
	7.2. читання	$\text{ } \text{ } \text{ } \text{ }$	3,50	70,0
	7.3. аудіювання	$\text{ } \text{ } \text{ } \text{ }$	2,75	55,0
	7.4. письмо	$\text{ } \text{ } \text{ } \text{ }$	3,50	70,0
8	Знаходити, сприймати, аналізувати, систематизувати та передавати інформацію, отриману з вітчизняних інформаційних джерел, у тому числі – у військовій сфері	$\text{ } \text{ } \text{ } \text{ }$	3,75	75,0

Продовження табл. 1

1	2	3	4	5
9	Знаходити, сприймати, аналізувати, систематизувати та передавати інформацію, отриману з іноземних інформаційних джерел, у тому числі – у військовій сфері (країни НАТО)		3,25	65,0
10	Ефективно спілкуватися в умовах дефіциту часу, небезпеки, суперечливості обстановки		3,75	75,0
11	Чітко звітувати, доповідати у військово-професійному середовищі		4,00	80,0
12	Інтегральний показник рівня сформованості інформаційно-комунікаційної компетентності	K_{jikk}	Бали	3,93
			%	–

Для проведення аналізу отриманих результатів опитування слід здійснити перехід від абсолютних показників у балах до відносних показників. Сутність подібного переходу полягатиме у співвідношенні визначеного суб'єктом вимірювання абсолютного значення будь-якого показника (в балах) з еталонним показником – бал “5” відповідно до наведеної формули:

$$K_{ij} = \frac{P_{ij}}{P_j^{em}},$$

де: K_{ij} – відносний показник прояву i -го критерію за результатами опитування j -го курсанта;

P_{ij} – абсолютний показник прояву i -го критерію j -м курсантом (від балу “2” до балу “5”);

i – еталонний показник прояву i -го критерію – (бал “5”).

При цьому, прояв показника, оцінений балом “2” прирівнюється до “0”. Наприклад, якщо абсолютний показник № 1 (див. таб. 1) – “Вільно спілкуватися державною мовою...” оцінено на шкалі у 4,5 бали, то відносний показник $K_1 = 4,5 : 5 = 0,9$. А якщо, припустимо, абсолютний показник № 2 (див. таб. 1) – “Ясно, чітко, системно, аргументовано та переконливо висловлювати власну думку” оцінено на шкалі у 3,5 бали, то відносний показник $K_2 = 3,5 : 5 = 0,7$. Для переведення значень абсолютних показників у відносні (%) достатньо перемножити їх значення на 100%, наприклад: $K_1 = 0,9 \times 100\% = 90\%$.

У разі, коли будь-який з показників оцінено у 2,0 бали, то $K_i = 0 : 5 = 0$. Аналогічно визначається прояв усіх інших показників.

Далі підраховується K_{jikk} – інтегральний показник рівня сформованості інформаційно-комунікаційної компетентності в j -го слухача як середньоарифметичне за всіма критеріями ІКК, а також – навчальної групи в цілому – як середньоарифметичне інтегральних показників рівня сформованості інформаційно-комунікаційної компетентності j -го слухача.

Наведений підхід стосується моніторингу забезпечення якості вищої військової освіти і дозволяє виявити відхилення (у кількісному вимірі) від визначених еталонів (стандартів) прояву кожного з критеріїв та рівня сформованості інтегральної якості, що слугуватиме підґрунтям для прийняття обґрунтованих управлінських рішень.

Дещо інший підхід застосовується при проведенні моніторингових досліджень забезпечення якості освітньої діяльності, де основними видами забезпечення є: кадрове, нормативно-правове, навчально-методичне, матеріально-технічне, фінансово-економічне, інформаційне, зворотного зв'язку, соціально-побутове, естетичне, медичне. Слід зазначити, що кожний з наведених структурних елементів системи має свої складові. Така диференціація сприяє більш точному оцінюванню проявів окремих елементів системи у ході та за результатами освітньої діяльності.

Так, наприклад, *інформаційне забезпечення*, як один з видів забезпечення, диференційований на такі компоненти: стан супровідного моніторингу функціонування єдиної інформаційної системи як програмно-апаратного комплексу; повнота оприлюдненої інформації про рівні освіти і кваліфікації та про освітню, наукову та інші види діяльності; регулярність оприлюднення результатів оцінювання якості освіти на офіційному веб-сайті ВВНЗ, на інформаційних стендах та в будь-який інший спосіб; наявність у бібліотечному фонді вітчизняних та закордонних (в українському перекладі) фахових періодичних видань за напрямками підготовки (в електронній і паперовій формах) та електронних каталогів відповідно до потреб учасників освітнього процесу; оперативність надання бібліотечних послуг учасникам освітнього процесу (нетаємні джерела інформації); оперативність надання бібліотечних послуг учасникам освітнього процесу (таємні джерела інформації). Саме ці компоненти й включені в опитувальник з оцінювання рівня забезпечення якості освітньої діяльності ВВНЗ за даним видом забезпечення, що представлено у фрагменті опитувальника у таблиці 2.

Таблиця 2

Фрагмент опитувальника з оцінювання рівня забезпечення якості освітньої діяльності ВВНЗ

Види і критерії забезпечення якості освітньої діяльності ВВНЗ	10-и бальна шкала оцінювання рівнів забезпечення якості освітньої діяльності										
	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
6. Інформаційне забезпечення											
6.1 Стан супровідного моніторингу функціонування єдиної інформаційної системи як програмно-апаратного комплексу											

Продовження табл. 2

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
6.2 Повнота оприлюдненої інформації на офіційному веб-сайті ВВНЗ про рівні освіти і кваліфікації та про освітню, наукову та інші види діяльності											
6.3 Регулярність оприлюднення результатів оцінювання якості освіти на офіційному веб-сайті ВВНЗ, на інформаційних стендах та в будь-який інший спосіб											
6.4 Наявність у бібліотечному фонді електронних і паперових вітчизняних та закордонних (український переклад) фахових періодичних видань, інших літературних джерел, які мають задовольняти попит суб'єктів освітньої діяльності											
6.5 Оперативність надання бібліотечних послуг (нетаємні джерела інформації)											
6.6 Оперативність надання бібліотечних послуг (таємні джерела інформації)											

Подібним чином диференційовано й інші структурні складові забезпечення якості освітньої діяльності та встановлено зв'язки між ними, що цілком відповідає системним принципам будови досліджуваних об'єктів і застосовуваному сучасному вітчизняному та європейському досвіду щодо ефективного функціонування вищої освіти [8; 9; 10], а саме:

багатокомпонентність об'єкта (включено визначену кількість елементів та підсистем);

цілісність системи (властивості системи не є механічною сумою властивостей елементів);

взаємна залежність кожного елемента від іншого, а також залежність властивостей цих елементів у системі відповідно до їх розташування усередині цілого;

залежність поведінки системи від поведінки її окремих елементів, їх властивостей та структури;

залежність системи від чинників внутрішнього та зовнішнього середовищ, під впливом яких система виявляє і може змінювати притаманні їй можливості саморозвитку, самовдосконалення та самоорганізації.

Процедури вимірювання та оцінювання критеріїв забезпечення якості освітньої діяльності є аналогічними застосовуваним підходам щодо якості освіти. Єдине, що їх вирізняє – шкали оцінювання. У таблиці 2 по відношенню до таблиці 1 використовується 10-бальна шкала, де бал 10 відповідає 100 % – еталонному прояву будь-якої із складових інформаційного забезпечення якості освітньої діяльності, решта – проміжні значення з урахуванням можливих відхилень їх прояву від розроблених еталонів (стандартів).

Математичний вираз рівня сформованості інтегральної якості (інформаційне забезпечення) – Q можна представити так:

$$Q = \sum_{i=1}^n G_i K_i / n_i,$$

де Q – рівень сформованості інтегральної якості, ($0 \leq Q \leq 1$);

G_i – рівень прояву кожного з критеріїв ($0 \leq G_i \leq 1$);

n_i – загальна кількість критеріїв, що оцінюються;

K_i – коефіцієнт вагомості кожного з критеріїв, ($0 \leq K_i \leq 1$).

Підсумовуючі викладене, варто зазначити, що відповідно до сучасних тенденцій розвитку організаційних структур військових навчальних закладів за стандартами НАТО в усіх ВВНЗ створюватимуться центри забезпечення якості освіти та освітньої діяльності. Такі центри матимуть статус окремого навчально-наукового підрозділу з безпосереднім його підпорядкуванням начальнику ВВНЗ, ВВП ЗВО. Основна місія подібних центрів – постійне поліпшення якості військової освіти та освітньої діяльності шляхом участі центрів у розробленні та реалізації освітньої політики як основи ефективного функціонування закладів військової освіти та одного із найважливіших пріоритетів стратегії трансформації та розвитку системи військової освіти.

Висновки. Представлена система забезпечення якості військової освіти та освітньої діяльності ВВНЗ є цілісним утворенням з виразними властивостями самоорганізації та саморозвитку. Вона здебільшого відповідає вимогам осучаснених нормативно-правових актів та новітнім рекомендаціям, розробленим в Україні та Європейському освітньому просторі. Разом з тим, враховуючи еволюцію поглядів на проблему моніторингу, як складової управління освітнім процесом, доцільно здійснити апробацію зазначеної системи шляхом її впровадження в педагогічну практику певних військових навчальних закладів, що має сприяти ефективній централізованій підготовці особового складу сил безпеки і оборони України з урахуванням вимог стандартів НАТО.

Подальші дослідження доцільно спрямувати на розроблення і впровадження в практику ВВНЗ, ВВП ЗВО системи гарантування якості військової освіти з акцентуацією на управління змінами у цій сфері, що передбачає цілеспрямовану і скоординовану діяльність центральних органів виконавчої влади, керівництва МО України, ГШ ЗСУ та органів управління військовою освітою стосовно своєчасного переведення системи військової освіти з поточного стану в необхідний (бажаний) стан у мінливих умовах зовнішнього та внутрішнього середовищ її функціонування. Бажаний стан має відповідати перспективній моделі розвитку Збройних Сил і новим викликам, які постають перед суспільством, державою, ЗС України і військовою освітою і на які потрібно своєчасно та адекватно реагувати.

ЛІТЕРАТУРА

1. Постанова КМУ від 30 грудня 2022 р. № 1490 Про внесення змін до постанови КМУ від 15 грудня 1997 р. № 1410 (Концепція трансформації системи військової освіти).
2. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
3. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. Дата оновлення: 28.09.2017. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18/page>.
4. Організаційно-методичні рекомендації щодо гарантування якості вищої військової освіти у вищих військових навчальних закладах та військових навчальних підрозділах

закладів вищої освіти / Зельницький А. М., Заболотний О. А., та ін. – К.: НУОУ імені Івана Черняхівського. – 120 с.

5. Моніторинг якості підготовки військових фахівців у вищих військових навчальних закладах та військових навчальних підрозділах вищих навчальних закладів Збройних Сил України: наук.-метод посіб. / А. М. Алімпієв, І. В. Толок, А. М. Зельницький, О.А. Заболотний та ін.; за заг. ред. І.В. Голока.– Х.: ХНУПС, 2017. – 120 с.

6. Про “Порядок проведення моніторингу якості освіти: Наказ МОН України від 16 січня 2020 року № 54.

7. Монографія: Зельницький А., Заболотний О., Васильєв О., Шабатіна Н. Теоретико-методологічні засади управління змінами в системі військової освіти. Київ: НУОУ ім. Івана Черняхівського, 2022, 324 с.

8. Розпорядження КМУ від 23 лютого 2022 р. № 286-р Про схвалення Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022 – 2032 роки (дата звернення: 15.02.2023).

9. Harvey L. Defining quality / L. Harvey, D. Green // Assessment and Evaluation in Higher Education. – 1993. – Vol. 18(1). – P. 9–34.

10. Parri J. Quality in Higher Education / J. Parri // Management. – 2006. – №2(11). – P. 107–111.

REFERENCES

1. Postanova KМУ vid 30 hrudnia 2022 r. № 1490 Pro vnesennia zmin do postanovy KМУ vid 15hrudnia 1997 r. № 1410 (Kontseptsiia transformatsii systemy viiskovoi osvity).

2. Pro osvitu: Zakon Ukrainy vid 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.

3. Pro vyshchu osvitu : Zakon Ukrainy vid 01.07.2014 r. № 1556-VII. Data onovlennia: 28.09.2017. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18/page>.

4. Orhanizatsiino-metodychni rekomendatsii shchodo harantuvannia yakosti vyshchoi viiskovoi osvity u vyshchykh viiskovykh navchalnykh zakladakh ta viiskovykh navchalnykh pidrozdilakh zakladiv vyshchoi osvity / Zelnytskyi A. M., Zabolotnyi O. A., Vasyliiev ta in. – K.: NUOU imeni Ivana Cherniakhovskoho. – 120 s.

5. Monitorynh yakosti pidhotovky viiskovykh fakhivtsiv u vyshchykh viiskovykh navchalnykh zakladakh ta viiskovykh navchalnykh pidrozdilakh vyshchykh navchalnykh zakladiv Zbroinykh Syl Ukrainy: nauk.-metod posib. / A. M. Alimpiiev, I. V. Tolok, A. M. Zelnytskyi, O.A. Zabolotnyi ta in.; za zah. red. I.V. Toloka.– Kh.: KhNUPS, 2017. – 120 s.

6. Pro “Poriadok provedennia monitorynhu yakosti osvity: Nakaz MON Ukrainy vid 16 sichnia 2020 roku № 54.

7. Monohrafiia: Zelnytskyi A., Zabolotnyi O., Vasyliiev O., Shabatina N. Teoretyko-metodolohichni zasady upravlinnia zminamy v systemi viiskovoi osvity. Kyiv: NUOU im. Ivana Cherniakhovskoho, 2022, 324 s.

8. Rozporiadzhennia KМУ vid 23 liutoho 2022 r. № 286-r Pro skhvalennia Stratehii rozvytku vyshchoi osvity v Ukraini na 2022 – 2032 roky (data zvernennia: 15.02.2023).

9. Harvey L. Defining quality / L. Harvey, D. Green // Assessment and Evaluation in Higher Education. – 1993. – Vol. 18(1). – P. 9–34.

10. Parri J. Quality in Higher Education / J. Parri // Management. – 2006. – №2(11). – P. 107–111.

SUMMARY

Andrii Zelnytskyi,
PhD (Pedagogical Sciences), Professor
National Defence University of Ukraine

**MONITORING OF THE QUALITY ASSURANCE SYSTEM OF HIGHER
MILITARY EDUCATION AND EDUCATIONAL ACTIVITIES: THEORETICAL BASICS
AND PRACTICAL RECOMMENDATIONS**

Introduction. *The article examines the trends in further improving the quality assurance system of higher military education and educational activities as an original object with distinct properties of self-organization, self-development, and synergistic effect through the implementation of modern monitoring methods in pedagogical practice to enhance the efficiency of students' training in higher military educational institutions and military educational units of higher education institutions (HEIs).*

Purpose. *The aim of the article is to identify trends in the further development of the quality assurance system in higher military education and the educational activities of higher education institutions in the context of evolving perspectives on the issue of monitoring the educational process.*

Methods. *The study was conducted using the following theoretical methods: systems analysis and synthesis, induction and deduction, comparison, classification, generalization and systematization.*

Results. *The theoretical and methodological foundations for conducting monitoring studies of the quality assurance system in higher military education and educational activities have been examined, and recommendations for their implementation in pedagogical practice have been provided.*

Originality. *The quality assurance and management system for military education and educational activities in higher military educational institutions (HMEI) have been developed, as well as a structural-functional monitoring model of this system as one of its main components.*

Conclusion. *The developed quality assurance system for military education and educational activities in higher military educational institutions (HMEIs) is an integrated entity with distinct features of self-organization and self-development. It fully complies with the requirements of modern regulatory acts and the latest recommendations developed in Ukraine and the European educational space. This system serves as a solid foundation for further implementation in the pedagogical practice of military educational institutions, taking into account the evolution of views on the monitoring issue as a component of educational process management, which should contribute to the effective centralized training of personnel for the security and defense forces of Ukraine, in line with NATO standards.*

Key words: *military education; education quality; education quality assurance; learning outcomes; competence; monitoring.*